

УДК 378.091.3:004.9:364

Ігор Остапівський

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ВАЖЛИВА ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті розкрито актуальність проблеми формування професійного іміджу майбутніх соціальних працівників. Дано визначення професійного іміджу. Розкрито сутність та генезу інтерактивних технологій. Здійснено порівняльний аналіз традиційного навчання та інтерактивного. Проаналізовано особливості використання різноманітних інтерактивних методів у формуванні професійного іміджу соціальних працівників.

Ключові слова: *соціальний працівник, імідж, професійний імідж, педагогічні умови, інтерактивні технології.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Важливою проблемою для сучасної вищої школи є підготовка висококваліфікованих соціальних працівників. Вони повинні бути готовими до надання якісних соціальних послуг клієнтам і до діяльності в умовах конкурентного середовища. Адже конкуренція у соціальній сфері має тенденцію до постійного зростання. Тому майбутні фахівці повинні володіти не лише знаннями, вміннями та навичками, а й уміти використовувати їх для розв'язання життєвих та професійних завдань. Також вони повинні усвідомлювати, що окрім компетентності одним із важливих чинників їхньої успішності є позитивний професійний імідж. Його формування повинно носити наскрізний характер. Розпочинатися на першому курсі і тривати до закінчення навчання у вищому навчальному закладі.

Розуміння значимості проблеми є важливою, але недостатньою умовою для її розв'язання. Відкритим залишається питання інструментарію. Традиційні методи, форми та засобів не є ефективними. Це зумовлює необхідність у використанні інноваційних технологій. Наукові дослідження та педагогічний досвід дозволяють стверджувати, що формування професійного іміджу майбутніх соціальних працівників є можливим за умови використання інтерактивних технологій.

Аналіз досліджень проблеми. Провідними категоріями нашого дослідження є педагогічні умови, інтерактивні технології та професійний імідж. Для з'ясування сутності педагогічних умов актуальними є праці В. Андрєєвої, М. Боритко, А. Найн, В. Манько, О. Пехоти, І. Фролова, Т. Шамової, Є. Хрикова. Розумінню інтерактивних технологій сприяють розробки Г. Коберник, О. Комар, Н. Побірченко, О. Пометун, С. Сисоєвої. Для розкриття проблеми професійного іміджу важливими є роботи Н. Гайдук, А. Калюжного, Л. Ковальчук, А. Кононенко, Л. Мітіної, М. Серпанської-Скарги, В. Тимошенко, В. Шепеля.

Мета статті – обґрунтувати та розкрити можливості інтерактивних технологій як важливої педагогічної умови формування професійного іміджу майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Успішність функціонування соціальних працівників визначається їхнім професійним іміджем. В науці не існує сталої позиції щодо трактування професійного іміджу. Це можна пояснити тим, що дана проблема у вітчизняній науці є відносно новою. За результатами проведеного аналізу наукових джерел та врахуванням власних напрацювань, сформульовано визначення професійного іміджу майбутніх соціальних працівників. Ним є образ фахівця-

професіонала, що сформувався у свідомості студентів. Він включає, на нашу думку, два блоки: зовнішній (зовнішній вигляд майбутнього соціального працівника і використання ним вербальних і невербальних засобів спілкування) та внутрішній (особистісні якості та знання, уміння, навички, пов'язанні із здобуттям професійного фаху) і здатність їх презентувати з метою формування позитивного сприйняття майбутнього фахівця студентами, викладачами, потенційними клієнтами, працедавцями, оточенням.

Процес формування професійного іміджу майбутніх соціальних працівників розглядаємо у єдності трьох компонентів: мотиваційного (прагнення до формування професійного іміджу); когнітивного (знання студентів про імідж); діяльнісного (застосування знань та мотивації у практичній діяльності). У відповідності із компонентами визначено етапи: пропедевтичний, основний та заключний. Вони носять наскрізний характер і тривають від початку до завершення навчання у ВНЗ. Перший та другий етапи відповідають бакалаврському рівню, а третій магістерському. Етапи та компоненти тісно взаємопов'язані між собою, доповнюють один одного і на різних етапах їм притаманні певні особливості прояву. Наприклад, на першому етапі домінуючим є мотивуючий компонент із частковим впровадженням когнітивного, на другому етапі домінуючим є когнітивний із частковим впровадженням діяльнісного та мотивуючого, третій етап передбачає домінування діяльнісного у поєднанні з когнітивним та мотиваційним.

Розглядаючи етапи та компоненти, виникає логічне питання, за яких умов можна їх реалізувати. Відповідь можна отримати після з'ясування того, що є педагогічною умовою. Це суттєво, оскільки у педагогічній науці не існує єдиної позиції щодо трактування педагогічних умов. Проаналізувавши довідкову літературу, філософські словники, педагогічні монографії та статті прийшли до висновку, що педагогічними умовами є обставини, які забезпечує формування професійного іміджу майбутніх соціальних працівників. Однією із них є використання інтерактивних технологій.

Інтерактивні технології, за О. Сисоєвою [8, с. 40–41], це забезпечення включення студентів у процес навчання за рахунок добору й використання сукупності інтерактивних форм, методів, прийомів, методик, засобів навчання, що дозволяють гарантовано досягти запланованого результату, забезпечити зворотній зв'язок, право вибору, двоспрямованість спілкування, оптимальне врахування життєвого й професійного досвіду тих, хто навчається.

Термін інтерактивне навчання введено у наукових обіг в 70-ті роки минулого століття. Але необхідність у його використанні піднімалася ще в працях мислителів епохи Середньовіччя. Зокрема, Томмазо Кампанелла [3] та Франсуа Рабе [7] у своїх творах доводять ефективність організації навчальної діяльності в умовах наближених до реальних, із використанням елементів взаємного навчання, самоорганізації, емпіричного навчання.

Доцільність використання інтерактивних технологій також знаходимо у наукових працях і практичній діяльності відомих вчених XVIII–XIX ст. Яна Амоса Коменського, Джона Локка, Жан-Жака Руссо, Йогана Генріха Песталоцці.

Залишається актуальною проблема використання інтерактивних технологій на початку ХХ ст. Необхідність запровадження дослідницьких методів, групової діяльності, організації пізнавальної діяльності в умовах, наближених до реального життя були предметом наукового пошуку німецького вченого Георга Кершенштейнера [4].

Певний внесок у розвиток інтерактивного навчання зроблено американським вченим у галузі педагогіки, психології та соціології Джоном Дьюї [1]. Важливим, за Дьюї, є використання ігрової та трудової діяльності в процесі навчання, побудованої на інтересах і особистому досвіді людини. Цінність також становить положення вченого, що навчання має вестися шляхом самостійного вирішення дитиною питань, які виникають у її практиці.

Аналізуючи внесок зарубіжних вчених у розвиток інтерактивних технологій, не можна обминути увагою постать відомого німецького вченого, теоретика експериментальної педагогіки Вільгельма Лайя, який протиставив вербалізму «педагогіку дії». Проаналізувавши біологію людини, головну увагу в школах «школи дії» рекомендував надавати моделюванню, драматизації, ліпленню [5].

Теоретичні розробки вчених дали поштовх до розвитку різноманітних форм навчання. Виходячи із предмету нашого дослідження, цікавим є досвід Белл-Ланкастерської системи, Дальтон-плану, Віннетка-плану. Вони започаткували і дали розвиток взаємному навчанню (Белл-Ланкастерська система), індивідуалізації навчання та пристосування його темпу до можливостей людини (Дальтон-план), індивідуального навчання із застосування «друкованих матеріалів» та елементів методу проєктів (Віннетка-план).

Під впливом зарубіжних теорій в Україні у 20–30-ті рр. ХХ ст. виник і набув поширення бригадно-лабораторний метод, метод проєктів та метод роботи в парах змінного характеру.

Цікавим є також досвід відомого українського педагога В. Сухомлинського [10]. У його творах відсутній термін інтерактивне навчання. Але вчений випередив час і у своїй практичній діяльності використовував моделювання, групову діяльність, вправи, ігрові техніки.

Ідеї зарубіжного та вітчизняного досвіду можна та необхідно творчо використовувати в умовах сьогодення. Адже проблема інтерактивних технологій не втратила актуальності. Це пояснюється тим, що традиційна система навчання, побудована на знаннєві парадигмі, дає готові, застарілі знання, не вчить людину вчитися, здобувати нові знання, використовувати їх для розв'язання навчальних та життєвих завдань. Зрозуміло, що дати знання на ціле життя, особливо в умовах інформаційного суспільства, не можливо. Тому необхідно перейти від традиційної (пасивної) системи до інтерактивної. Різницю між ними можна побачити, проаналізувавши таблицю 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз традиційного та інтерактивного навчання

Організація та проведення	Традиційне навчання	Інтерактивне навчання
Формулювання теми заняття	Визначає викладач у відповідності із начальною програмою	Визначає викладач у відповідності із начальною програмою, із врахуванням потреб студентів
Визначення мети та завдань	Визначає викладач	Визначає викладач спільно із студентами
Реалізація мети і завдань	Здійснює викладач	Здійснює викладач спільно зі студентами
Зацікавленість у кінцевому результаті	Викладач	Викладач та студенти

Із аналізу таблиці слідує, що за традиційної системи організації навчально-пізнавальної діяльності спостерігається пасивність та незацікавленість у кінцевих результатах студента. Інтерактивні технології показують зворотній результат. Це можна пояснити, змодельовавши діяльність викладача та студента за традиційної та інтерактивної технології (рис. 1., рис. 2.).

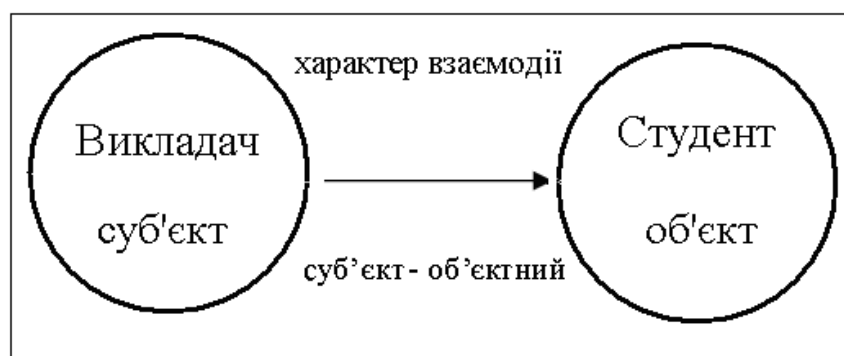
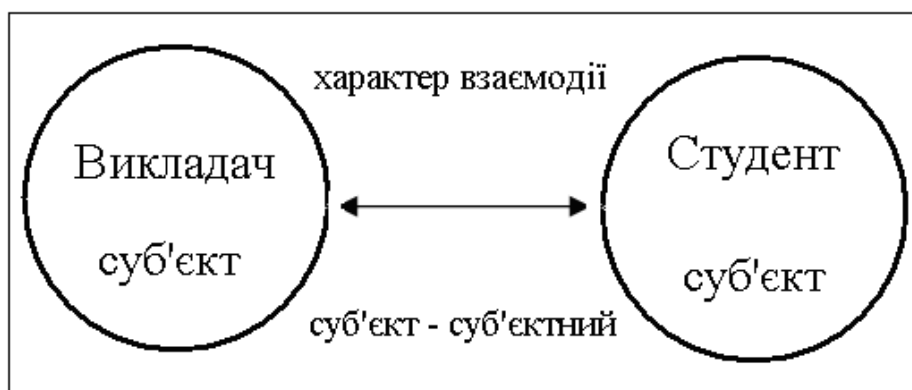

Рис. 1. Характер взаємодії викладач – студент за традиційної системи

Із аналізу моделі слідує, що за традиційної системи організації навчального процесу студент є об'єктом. Від нього вимагається лише засвоїти інформацію і відтворити.

Рис. 2. Характер взаємодії викладач – студент за інтерактивної технології

За інтерактивної технології студент перетворюється у суб'єкт. Це забезпечується характером організації діяльності та використанням на різних етапах формування професійного іміджу майбутніх соціальних працівників інтерактивних технологій кооперативного (робота в парах, ротаційні трійки, два – чотири – всі разом, карусель, акваріум, робота в малих групах) та колективно-групового навчання (обговорення проблем в загальному колі, мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, навчаючись – учусь, ажурна пилка, вирішення проблем, дерево рішень), ситуативного моделювання (симуляції або імітаційні ігри, спрощене судове слухання, громадські слухання, розігрування ситуацій за ролями) і опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, займи позицію, зміни позицію, неперервна шкала думок, дискусія, дебати) [6].

Пріоритет у виборі тієї або іншої технології визначається характером завдань, які необхідно розв'язати на певному етапі формування професійного іміджу, та рівнем підготовки студентів до сприйняття і засвоєння навчальної інформації. Складним у цьому плані є пропедевтичний етап. Його складність визначається адаптацією студента до нових умов навчання та входження у професію соціального працівника. Тому необхідним є формування потреби, мотивів, інтересів, установок та базових знань в майбутнього фахівця про професійний імідж. Зрозуміло, що на даному етапі недоречним є використання технологій ситуативного моделювання і опрацювання дискусійних питань. Студенти є більш підготовлені до роботи за колективно-груповими та частково кооперативними технологіями. Тоді як на другому та третьому етапах домінуючими є кооперативні технології із частковим використанням ситуативного моделювання і опрацювання дискусійних питань.

До переваг інтерактивних технологій, у порівнянні із традиційним навчанням, необхідно віднести ще й те, що воно зорієнтоване на формування компетенції, а останнє кваліфікації. Кваліфікація – це знання, вміння та навички. Компетентність є більш ширшою. Вона включає знання, вміння, навички та готовність особистості до їх використання у розв'язанні життєвих та навчальних ситуацій. Формула кваліфікації «знаю що», компетентності «знаю як».

Суттєвою перевагою інтерактивних технологій є застосування діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів. Діяльнісний підхід передбачає розвиток знань, умінь, навичок, їхнє практичне застосування, адаптацію людини в соціумі, її професійну самореалізацію та здатність до самоосвіти і колективної діяльності. В особистісно-орієнтованому підході, де центральною фігурою є особистість, її потреби, інтереси, зміст навчання визначається об'єктивним досвідом та здібностями кожного із його учасників.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами наукового пошуку встановлено актуальність проблеми професійного іміджу майбутніх соціальних працівників. Ефективність її розв'язання є важливим чинником професійної адаптації, функціонування та здатності майбутнього фахівця до діяльності в умовах конкурентного середовища. Професійний імідж майбутніх соціальних працівників розглядаємо як образ фахівця-професіонала, який сформувався у свідомості студентів. Його структуру складають

зовнішній та внутрішній компоненти. Перший представлений зовнішнім виглядом майбутнього соціального працівника і використання ним вербальних і невербальних засобів спілкування, другий особистісними якостями, знаннями, вміннями та навичками, пов'язаними із здобуттям професійного фаху і здатністю їх презентувати з метою формування позитивного сприйняття майбутнього фахівця студентами, викладачами, потенційними клієнтами, працедавцями, оточенням. Відбувається даний процес у єдності та взаємодії мотиваційного, когнітивного та діяльнісного компонентів під час пропедевтичного, основного та заключного етапів. Важливою педагогічною умовою у формуванні професійного іміджу є використання інтерактивних технологій. В основі їхнього впровадження покладено діяльнісний, компетентнісний та особистісно-орієнтований підходи, які перетворюють студента у суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності, зацікавленого у кінцевому результаті.

Науково-пошукова діяльність дозволила окреслити перспективи подальшого наукового пошуку. Ними є педагогічна модель формування професійного іміджу майбутнього соціального працівника.

Джерела та література

1. Дьюи, Джон. Школа и общество / Д. Дьюи // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики .- М.: Просвещение, 1981.- С.490-502.
2. Калюжний А.А. Психология формирования имиджа учителя / А.А. Калюжний. – М. : ВЛАДОС, 2004. – 222 с.
3. Кампанелла, Томмазо. Город Солнца / Т. Кампанелла // . Хрестоматия по истории зарубежной педагогики – М.: Просвещение, 1981 - С.56-62.
4. Кершенштейнер, Георг. Школа будущего – школа работы / Г. Кершенштейнер // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. – М.: Просвещение, 1981 - С.478-490.
5. Лай, Вильгельм. Школа действия / В. Лай // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики.- М .:Просвещение, 1981.-С.502-526.
6. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004 – 192 с.
7. Рабле, Франсуа. Гаргантюа и Пантагрюэль / Ф. Рабе // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики.- М .:Просвещение, 1981.-С.62-70.
8. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально- методичний посібник / Сисоєва С.О.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с
9. Соціальна педагогіка: теорія, технологія та історія: навч.- метод.- посіб. для підгот. до держ. атест. студ. за освіт.- каліф. рівнем «бакалавр» / за ред. П.М. Гусака, І.Є. Остапівського. – Луцьк : Вежа – Друк, 2013-324 с.
10. Сухомлинський В.О. Пависька середня школа / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5-ти томах. - К.:Рад.школа, 1976, . -Т.4 - С. 7 - 393.
11. Шепель В.М. Имиджелогия: секреты личного обаяния / В.М. Шепель.- М.: ЛИНКА-ПРЕСС, 1977.- 168с.

Referens

1. D'juy, Dzhon. Shkola y obshhestvo / D. D'juy // Hrestomatyja po ystoryy zarubezhnoj pedagogyky .- М.: Prosveshhenye, 1981.- S.490-502.
2. Kaljuzhnyj A.A. Psychologyja formirovaniya ymydzhha uchytelja / A.A. Kaljuzhnyj. – М. : VLADOS, 2004. – 222 s.
3. Kampanella, Tommazo. Gorod Solnca / T. Kampanella // . Hrestomatyja po ystoryy zarubezhnoj pedagogyky – М.: Prosveshhenye, 1981 - S.56-62.
4. Kershenshtejner, Georg. Shkola budushhogo – shkola raboty / G. Kershenshtejner // Hrestomatyja po ystoryy zarubezhnoj pedagogyky. – М.: Prosveshhenye, 1981 - S.478-490.
5. Laj, Vyl'gel'm. Shkola dejstvyja / V. Laj // Hrestomatyja po ystoryy zarubezhnoj pedagogyky.- М .:Prosveshhenye, 1981.-S.502-526.
6. Pometun O.I. Suchasnyj urok. Interaktyvni tehnologii' navchannja / O.I. Pometun, L.V. Pyrozhenko. – К.: A.S.K., 2004 – 192 s.
7. Rable, Fransua. Gargantjuga y Pantagruel' / F. Rabe // Hrestomatyja po ystoryy zarubezhnoj pedagogyky.- М .:Prosveshhenye, 1981.-S.62-70.
8. Sysojeva S.O. Interaktyvni tehnologii' navchannja doroslyh: navchal'no- metodychnyj posibnyk / Sysojeva S.O.; NAPN Ukraїny, In-t pedagogichnoi' osvity i osvity doroslyh. – К.: VD «ЕКМО», 2011. – 324 s

9. Social'na pedagogika: teorija, tehnologija ta istorija: navch.- metod.- posib. dlja pidgot. do derzh. atest. stud. za osvıt.- kalif. rivnem «bakalavr» / za red. P.M. Gusaka, I. Je. Ostapjovs'kogo. – Luc'k : Vezha – Druk, 2013-324 s.
10. Suhomlyns'kyj V.O. Pavlys'ka serednja shkola / V.O. Suhomlyns'kyj // Vybrani tvory v 5-ty tomah. - K.:Rad.shkola, 1976, . -T.4 - S. 7 - 393.
11. Shepel' V.M. Ymydzhelogyja: sekrety lychnogo obajanyja / V.M. Shepel'.- M.: LYNKA-PRESS, 1977.- 168s.

Остапйовский Игорь. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК ВАЖНОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ИМИДЖА БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ. В статье обоснована актуальность проблемы. По результатам проведенного исследования сформулированы определения профессионального имиджа будущих социальных работников. Им есть образ специалиста-профессионала, сформировавшийся в сознании студентов. Он включает два блока: внешний (внешний вид будущего социального работника и использование им вербальных и невербальных средств общения) и внутренний (личностные качества и знания, умения, навыки, связанные с получением профессионального специальности) и способность их представить с целью формирования позитивного восприятия будущего специалиста студентами, преподавателями, потенциальными клиентами, работодателями, окружением. Процесс формирования профессионального имиджа будущих социальных работников рассматриваем в единстве трех компонентов: мотивационного (стремление к формированию профессионального имиджа); когнитивного (знания студентов об имидже); деятельностного (применение знаний и мотивации в практической деятельности). В соответствии с компонентами определены этапы: пропедевтический, основной и заключительный. Они носят сквозной характер и продолжаются от начала до завершения обучения в вузе. Доказано, что важным педагогическим условием формирования профессионального имиджа будущих социальных работников есть интерактивные технологии.

Ключевые слова: социальный работник, имидж, профессиональный имидж, педагогические условия, интерактивные технологии.

Ostapjovskyy Ihor. USING INTERACTIVE TECHNOLOGY AS AN IMPORTANT PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF PROFESSIONAL IMAGE OF THE FUTURE SOCIAL WORKERS. The topicality of the problem is grounded in the article. The definition of the professional image of the future social workers are formulated according to the results of the research. It is the image of a professional specialist, which was formed in the minds of students. It includes two parts: an external (appearance of the future of the social worker and his use of verbal and non-verbal means of communication) and internal (personal qualities and knowledge, skills associated with obtaining professional qualification) and their ability to present it for the create a positive perception of the future expert students, teachers, prospective clients, employers and the environment. The process of forming professional image of the future social workers consider the unity of three components: motivation (the desire to create a professional image); cognitive (knowledge of students about the image); the activity (application of knowledge and motivation in practice). Some stages are defined in accordance to the components : propedeutics, main and final. They are cross-cutting and going from the beginning to the completion of university studies. It is proved that interactive technologies are an important condition for the formation of professional pedagogical image of the future social workers have.

Key words: social worker, image, professional image, pedagogical conditions, interactive technology.

Стаття надійшла до редколегії 28.02.2017 р.